

Repoblem

L'any que vam tornar al poble

Ton Lloret Ortínez

Repoblem

Repoblem

L'any que vam tornar al poble

Ton Lloret Ortínez

Primera edició: setembre del 2021

© Ton Lloret Ortínez

© de l'edició:

9 Grup Editorial

Cossetània Edicions

C/ de la Violeta, 6 — 43800 VALLS

Tel. 977 60 25 91

cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Fotografia de la coberta: Sebastià Mata Molinero

Fotografia de la contracoberta: Sara Boldú Botam

Impressió: Leitzaran Grafikak

ISBN: 978-84-1356-056-4

DL T 709-2021

Índex

Presentació	
<i>Mario Urrea, Associació de Micropobles de Catalunya</i>	7
L'any de Repoblem	13
Preguntes freqüents sobre despoblament i món rural	
<i>Eduard Trepà i Gemma Estany</i>	17
Retorn a Cal Magre	38
Maldà. La vitalitat no es mesura en xifres.....	46
L'Albert i l'Andrea. Dos repobladors que volen ajudar a repoblar	54
Del castell a l'escola. Castellfollit de Riubregós	62
800 anys repoblant els Comalats.....	70
Torrebeßes. El valor de les mans anònimes	78
El pot petit de Ca la Conxita	86
Llardecans. La comunitat del poble.....	94
El bosc comestible de Pratedip	102
Senan. Un micropoble amb molta energia.....	110
La Júlia torna a la Terra Alta	118
Sant Esteve de la Sarga. La immensitat d'un paisatge.....	126
La nova vida a Ossera.....	134
Riner. On s'obrà el Miracle.....	142
La mirada de la Sara	150
"Defenseu la nostra vida, Mare de Déu de la Neu"	158

A la Sílvia, al Ton i a la Gina

"Només a través d'allò ultralocal es pot arribar a la universalitat"
Michel de Montaigne

Presentació

Feia dies que a en Toni Lloret Grau li rondava pel cap, i aquell dia fred de l'hivern del 2007-2008 va agafar el telèfon i es va posar en contacte amb diferents regidors i alcaldes de municipis de l'Alt i el Baix Empordà, la Conca de Barberà, l'Alt Camp, l'Anoia, el Pallars Sobirà i el Solsonès. Pensava que calia fer alguna cosa per donar veu i reivindicar totes les mancances que patien els pobles petits, ai, no!, petits no ho eren, tenien unes extensions de termes municipals força grans, molts camins per conservar, si de cas tenien pocs habitants. Per tant, no podien dir "pobles petits" perquè la grandesa d'un poble no es pot mesurar només pel nombre d'habitants, calia dir-ne d'una altra forma i després d'un llarg debat van decidir que en dirien *micropobles*.

Així és com neix l'Associació de Micropobles de Catalunya, una associació municipalista que pretén exercir de *lobby* davant les diferents administracions per aconseguir que tots els ciutadans, visquin on visquin, tinguin els mateixos drets i oportunitats, que el fet de viure a rural no et converteixi en un ciutadà de segona.

Durant aquests tretze anys d'existència, l'associació ha estat treballant incansablement per aconseguir ser escoltada. Al principi l'excusa era que érem pocs, no els habitants dels micropobles sinó els municipis adherits a l'organització. Ara això ha canviat, cada setmana rebem noves adhesions i anem pel camí d'aconseguir les dues terceres parts dels municipis de menys de 500 habitants de Catalunya.

Un fet rellevant que volem posar sempre en valor és que, tot i ser només l'1,8% de la població catalana, estem gestionant el 35% del territori. En els temps que corren, al territori no se'l pot obviar. És font de riquesa, de salut, de benestar, i sense el territori la societat no té futur; no pot subsistir sense l'energia, els aliments i l'aigua, per posar alguns exemples, que surten del territori.

El món rural i els municipis de menys de 500 habitants, micropobles, han de ser tractats de manera diferent, no podem tractar igual aquell que és desigual; cal que tinguem en compte que en molts casos la igualtat no sempre és justa, el que ens cal és equitat, tractar tots els municipis en funció de les seves característiques.

Els micropobles han anat perdent població des de fa molts anys i per causes molt diverses. Entre els anys cinquanta i setanta del segle passat, els veïns van marxar per manca de feina i la possibilitat de guanyar-se millor la vida a zones industrials, encara que les condicions laborals no fossin excessivament bones.

En aquests moments la gent jove marxa del món rural per manca d'habitatge, per la manca de serveis de tota índole: sanitaris, comercials, educatius i també culturals. La gent de ciutat està acostumada a sortir al carrer i veure aparadors, trobar-se amb gent (amb qui mai no es comunica), saber que hi ha teatres oberts, cines, conferències, activitats esportives i culturals i així una llarga llista, encara que de tota aquesta llista en faci molt poc ús o quasi mai, però té aquesta sensació: que hi ha coses, que es fan coses. Als pobles amb pocs habitants no tenim aquesta llarga llista, tenim pau, tranquil·litat i poca circulació de vehicles, i això hi ha molta gent a qui no agrada.

Si es vol aconseguir un territori amb equilibri poblacional, caldrà treballar per revertir les causes que van produir el despoblament. És impossible que amb els actius que tenim a hores d'ara augmentem la població. Per tant, si volem repoblar aquests municipis, ho haurem de fer despoblant-ne uns altres, i això és repartir la població de manera equilibrada per tot el territori.

Aquest despoblament pot causar unes certes reticències entre les grans ciutats. La societat actual basa la seva estructura econòmica en el creixement continu i les ciutats no se n'escapen, necessiten incrementar el nombre de veïns per augmentar els ingressos, ja que els dos paràmetres estan interrelacionats. Quan una ciutat incrementa població, els seus dirigents consideren que han fet les coses de manera reeixida; si en perden, és un fracàs. No seria més raonable per mesurar l'èxit de la gestió considerar el benestar dels veïns?

El territori està mancat d'habitatge i cal treballar per aconseguir-lo, és imprescindible perquè els joves es quedin i vinguin nous veïns. Cal que sigui un habitatge de lloguer, perquè els nouvinguts no saben si s'adaptaran i, per tant, no solen estar disposats a fer grans inversions. I aquest habitatge cal que surti de la rehabilitació de les cases que es van abandonar fa molts anys; no podem continuar veient com es degrada el nucli antic de la majoria de pobles, no té sentit que només apostem per l'obra nova, cal fer una aposta seriosa per la rehabilitació. I caldria ser valents i lligar aquesta acció

amb l'habitatge de les grans ciutats, construir a una gran ciutat hauria de comportar l'obligatorietat de rehabilitar algun habitatge al món rural.

Ens cal que els pobles siguin vius, que generin riquesa, que tinguin activitat econòmica, i ha de ser diversificada. Cada municipi ha de buscar la seva potencialitat i estructurar la seva economia d'acord amb aquests avantatges. El primer sector encara avui és el motor del món rural, però ja no és l'únic. Les noves tecnologies ens permeten fer teletreball, això sí, sempre que tinguem una bona connexió d'Internet. Si hi és, les possibilitats de crear negocis electrònics als pobles és molt gran. La carretera ens uneix amb el poble veí, però la connexió d'Internet ens uneix al món.

L'agroindústria, tot i que també és necessària, és font de despoblament, ja que la mà d'obra que necessita és escassa i només li cal en moments puntuals. Així doncs, cal que siguem capaços de fer un producte diferent, de qualitat i amb valor afegit, i això implica innovar i reinventar-se. El pagès d'avui en dia ha de ser més que un simple productor agrícola: a part de ser sabedor dels coneixements propis de la seva tasca agrícola, cal que sàpiga d'economia, de màrqueting, de vendes, d'ecologia, de dret, i així un llarg etcètera. Si no té una ferma formació, li serà molt difícil subsistir en un món tan competitiu.

Innovar no és comprar un tractor més gran i llaurar més hectàrees, això és una altra cosa, això és produir més. Innovar és modificar, introduir novetats en la forma de produir, d'extreure o d'elaborar els productes. I aquí les dones tenen una tasca molt important per fer, elles són molt més innovadores, i no tenen tants vicis adquirits com els homes per desenvolupar aquesta feina. I si aconseguim crear ocupació o autoocupació femenina, el món rural tindrà molt camí guanyat, aconseguirem arrelar una gran part de la població i sens dubte atreure'n d'altra.

Cal diversificar l'economia i per això no podem descuidar l'immens patrimoni arquitectònic, cultural, natural que té el món rural; aquest l'hem de posar en valor i ens ha de servir per comercialitzar el nostre producte, però també per atreure visitants que ens ajudin a mantenir la nostra activitat econòmica. Cal que aquesta activitat sigui una activitat sostenible, que no interfereixi en l'activitat agrària, sinó al contrari, que sigui complementària. Hem de fugir d'un turisme massificat, hem de ser capaços d'atreure un turisme familiar i cultural que busqui el contacte amb la fauna, amb la flora, amb l'arquitectura popular, amb el silenci, i que ens permeti continuar escoltant el gall quan canta al matí, les campanes del rellotge del campanar o les esquelles del ramat, perquè això també és part del món rural.

Els serveis són un altre dels pilars que s'ha de fer créixer, i cal treballar per aconseguir serveis de tota índole: sanitaris, educatius, bancaris o comercials. No podem permetre que els nostres veïns depenguin d'un vehicle per aconseguir els seus serveis; mentre un és jove, fins i tot li agrada agafar el cotxe per anar a comprar o a buscar diners a la capital, però no és sostenible i no ens ho podem permetre.

Cal aconseguir una escola rural capdavantera. Crec que en molts aspectes ja ho és, la seva metodologia és pionera, el nen té molta autonomia, és ell qui marca el ritme

d'aprenentatge, cosa que moltes vegades no passa a l'escola urbana. L'escola rural és el reflex de la societat, hi trobem en un mateix espai diferents edats, i nivells, igual que passa a la família i a la societat, que no està organitzada per edats. L'escola rural és acollidora, solidària, ens permet treballar la natura i a la natura sense dificultats i per poc que els mestres s'impliquin aconseguen que tot el poble sigui educador. L'escola és necessària per arrelar els joves al territori i això ho aconseguen molt fàcilment si és capaç de fer estimar el poble als seus alumnes.

Hauríem de parlar també d'una altra formació que cal implementar als pobles, és la formació contínua, la que cal que rebin tots els ciutadans al llarg de la seva vida; avui és possible sense desplaçar-se del municipi, només cal organitzar-la.

Cal treballar amb els joves, que són el futur, i no hem de descuidar la seva formació no formal, la que s'aconsegueix mitjançant activitats de lleure, com l'esport, l'art o tallers de qualsevol mena. Amb aquesta formació podem fer que adquireixin valors, actituds i normes, tan necessaris en els temps que corren.

La cultura actualment és molt important; malgrat que avui en dia, mitjançant Internet, hi podem accedir des de qualsevol part del món, cal aconseguir tenir-la present en els nostres micropobles. La cultura ens fa lliures, ens ajuda a establir llaços entre els nostres veïns i és l'aliment de la ment. Potser no podem pretendre tenir companyies de teatre de primer nivell o cantants d'òpera, però sí que hi ha altres formes de fer cultura que estan al nostre abast i cal potenciar-les, com els clubs de lectura o els tallers de creació artística.

En els moments actuals tenim la sensació que el territori, el món rural, és l'espai que les grans ciutats consideren que és el seu subministrador, l'espai on tot s'hi val, el lloc d'on podem extreure l'energia i posar-hi els abocadors, sense tenir en compte els seus habitants ni la repercussió que això pot tenir per al paisatge i el medi ambient. És clar que som el rebost dels aliments i l'espai per desestressar-se, el lloc on trobar pau i conviure amb la natura, però d'això a convertir-ho en un espai al servei de la metròpoli hi ha una gran diferència.

Els micropobles volem ser pobles vius, on els veïns formin una veritable comunitat, es puguin guanyar la vida i tinguin les mateixes oportunitats que la resta de ciutadans. Per això el món rural no pot ser el jardí de les ciutats, el lloc on depredar recursos o la residència de cap de setmana. El camp no ha de ser únicament un recurs per al món urbà, la ciutat necessita els pobles de la mateixa manera que el poble necessita la ciutat, i no poden estar contraposats, sinó que són complementaris i han d'anar de bracet i guardant-se respecte mútuament.

No volem un tracte de favor sinó un tracte equitatiu, que les lleis tinguin en compte la singularitat del territori, que permetin desenvolupar-lo de manera ordenada. Però no amb l'ordre que es marca per a les ciutats, sinó amb un de propi que caldria reflectir en un Estatut del micropoble, que ens hauria d'ajudar a conservar la diversitat i que a la fi és la riquesa que té el nostre país, Catalunya. Si no canviem la dinàmica, tot apunta que anem cap a un model de país tercermundista on tindrem una gran

àrea metropolitana superpoblada, mancada de grans subministraments, amb molta contaminació i que afavoreix el canvi climàtic i un territori despoblat, abandonat i propens als incendis. És això el que volem? Si la resposta és no, cal que canviem, que ens adaptem, perquè no sobrevisqui el més fort sinó el que s'adapta més bé.

No tinc cap dubte que serem capaços d'adaptar-nos, de fer un projecte engrescador per canviar el rumb i d'actuar pensant a mitjà i llarg termini.

Mario Urrea Marsal
Alcalde de Torrebesses
President de l'Associació de Micropobles de Catalunya

L'any de Repoblem

El 26 d'agost del 2020, cap a quarts de deu del matí envio un whatsapp a amics i familiars que diu: "com que m'avorria, he creat això:" i adjunto l'enllaç d'un compte de Twitter que havia obert una estona abans anomenat Repoblem. Sempre m'ha costat escriure bios a Twitter. A Repoblem ho havia resolt amb un "Frenem el despoblament a Catalunya. Busquem persones amb ganes d'omplir de vida els pobles i pobles amb ganes d'omplir-se de gent."

No sé si la cosa tindrà gaire recorregut però, per si de cas, deixo fixat el primer tuit que vol acabar de definir la idea del compte: "La #Covid-19 ha despertat l'interès per anar a viure a poble. Una oportunitat per frenar el despoblament i reequilibrar el territori. Volem difondre ofertes d'ajuntaments, empreses, particulars... Que puguin oferir casa, feina o serveis a qui vulgui establir-s'hi. Ens ajudeu? RT."

Som a finals d'estiu de l'any de la pandèmia. Després del primer confinament, molta gent s'ha traslladat a viure a poble. La majoria ja disposava de cases familiars o segones residències. D'altres han perdut la feina, el negoci o tenien molt clar que, davant de la incertesa del moment, volien fugir de la massificació de la ciutat i començar de nou llogant o comprant una casa al món rural, buscant feina a la zona o fent teletreball.

Per mitjà del meu pare, que va ser el primer president de l'Associació de Micropobles de Catalunya, coneixia una mica la situació i les problemàtiques que pateixen

els municipis de menys de 500 habitants. Manca d'infraestructures, manca de serveis, manca de comerços, manca de sortides laborals per als seus habitants i moltes dificultats perquè des de les altes instàncies polítiques entenguessin la realitat d'aquests municipis. Tot plegat era fruit de la desconexió entre aquest món rural i el món urbà, i que tenia com a arrel del problema el despoblament.

Si aquests micropobles, i el món rural en general, guanyen habitants podran tenir més serveis, més comerços, més empreses que generaran oportunitats laborals i tindran, també, més veus per reclamar millores en infraestructures i, fins i tot, en pes polític. Sembla una obvietat, però el despoblament es frena amb gent. Gent que es mogui al territori i pel territori.

El repte era, doncs, crear un compte que aglutinés la informació i les crides d'aquests pobles que necessiten més aquests nous habitants per tal de posar-los en coneixement de tota la gent que s'estava plantejant una nova vida al món rural i no tenia, encara, cap lligam a un poble o zona determinada.

Amics i familiars comencen a seguir el compte i fan costat a la iniciativa amb retuits. De mica en mica, com una petita bola de neu, el compte creix, augmenten els seguidors i començo a rebre oferiments i peticions d'habitatge, feina i traspessos de negoci al món rural. Sembla, doncs, que en pocs dies el tenim arrencat i podem començar a fer crides en coordinació amb ajuntaments de pobles interessats a atraure nous habitants. Amb uns quants fem crides genèriques. D'altres ofereixen algun habitatge municipal o la gestió d'algun equipament, com ara un alberg, a alguna una família que pugui inscriure els fills a l'escola.

L'anomenat *èxode urbà*, accentuat a partir de la Covid-19 i el primer confinament però gestat durant anys a base de preus de lloguers inassumibles, precarietat laboral i conciliacions familiars impossibles, ha fet que, per primer cop des de fa dècades, alguns pobles puguin guanyar habitants.

Per primera vegada en molt temps semblava que la ciutat no era el lloc ideal. El *city marketing* que havien generat les ciutats durant dècades havia entrat en crisi i la ruralitat, a l'entorn de la qual només s'havia generat un màrqueting vinculat al turisme, entrava en joc com a un lloc on viure i tenir-hi un futur.

Per Badalona, Terrassa o la capital mateixa, perdre uns quants milers d'habitants no els fa trontollar cap estructura. Encara més, potser els treu una certa pressió demogràfica en algun barri i millora la vida a ciutat en alguns aspectes. Però, a un poble de 150 habitants, poder incorporar tan sols una o dues famílies li ofereix una esperança per no tancar l'escola, per ajudar a mantenir la botiga de queviures i, en definitiva, per frenar el despoblament.

Al cap de pocs mesos el compte assoleix milers de seguidors, centenars de persones hi contacten interessant-se per les ofertes que s'hi publiquen i els mitjans de comunicació parlen de la iniciativa. Però tot plegat no és un fenomen que es redueixi a aquest compte de Twitter. La ruralitat en general ha començat a generar interès per diferents motius. Durant mesos, els micropobles, els pagesos i els productors del món

rural tindran una presència inèdita als mitjans de comunicació. Possiblement, sense la pandèmia, el món urbà hauria continuat tan desconnectat com sempre del món rural. Amb tot, la ruralitat treia el cap als mitjans i, primer els tertulians i després els polítics, començaven a parlar dels principals reptes i problemes d'aquesta part del país, entre els quals el despoblament.

Però què ha passat perquè, de sobte, tanta gent s'interessi pel món rural i vulgui anar-hi a viure? Cadascú deu tenir els seus motius i segur que són molt diversos però n'hi ha que potser són generals i han motivat aquesta tendència:

1. La pandèmia ens ha fet adonar que els humans som molt més vulnerables del que ens pensàvem. Ha sigut un bany d'humilitat que ens ha fet adonar que ens devem a la natura. Ens cal reestablir connexions amb l'entorn natural perquè en som part.

2. Després d'estar tancats durant setmanes en el primer confinament i amb les restriccions de mobilitat que han anat succeint, hem tingut la necessitat d'agafar aire o hem vist la necessitat de buscar un lloc a camp obert per no tornar a passar aquella situació tancats en un habitatge enmig de la ciutat.

3. Hi ha hagut una enyorança cap al territori immediat que durant mesos no hem pogut gaudir i una presa de consciència sobre la importància dels pagesos i els productors que hi viuen per mantenir-lo viu, endreçat i per proveir-nos d'aliments de proximitat. No les teníem totes, al principi de la pandèmia, sobre si arribarien a les prestatgeries dels supermercats tots els aliments vinguts de l'altra punta del món. L'augment del consum de productes km 0 ha sigut una conseqüència positiva de tot plegat.

4. També ens hem adonat que ens necessitem molt els uns als altres. Quan sortíem als balcons a aplaudir els sanitaris ho fèiem perquè s'hi jugaven la vida per salvar els altres, feien molt més que una simple tasca professional. Quan han faltat mascaretes, respiradors o aliments han sorgit centenars d'iniciatives solidàries per buscar-hi solucions. Ens hem adonat que depenem d'allò que els pobles encara preserven: l'esperit de comunitat. Un grup de persones que es coneixen, s'ajuden i afronten reptes junts, malgrat que puguin tenir diferències.

5. La pandèmia ens ha portat incertesa, patiment i hem perdut coneguts, amics i familiars. Hem vist que la vida és un recurs finit i que, per tant, no podem posposar la realització dels nostres somnis. Per molta gent, un dels somnis era i és anar a viure a poble.

Tot plegat, ha posat de manifest que el món rural no estava en gaire bona situació en molts aspectes. Ha passat allò que passa en algunes famílies quan es mor l'àvia i es reuneix per fer totes les gestions. Entre tot el que cal fer, una de les coses és pujar a les golfes de casa l'àvia per repartir el que hi ha, donar el que no volen i dotar d'un nou ús l'espai. Tots recorden que hi havia uns mobles fabulosos, els vestits de quan es van casar amb l'avi i les fotos antigues de les generacions anteriors. Així doncs, pugem en comitiva, obren la porta i "ai las! Déu meu, com està tot!". 40 anys feia que ningú no

s'havia pres la molèstia de pujar a les golfes de casa l'àvia. I, és clar, hi ha tres goteres, dues bigues podrides i uns quants nius de rosegadors. La meitat de mobles ja es poden llençar, els vestits de casament són plens de forats i les fotos s'han mig podrit.

En certa manera, amb el món rural ha passat una cosa semblant. Com a societat i com a país no ens n'hem preocupat gaire, de com estava aquesta part del territori. Altra feina teníem que pujar a les golfes de casa l'àvia. Però arriba un dia que s'hi ha de pujar. I aquest dia ha arribat.

Durant els mesos d'hivern de l'any de la pandèmia, amb el país mig congelat pels confinaments comarcals i municipals, he agafat el cotxe (i un salconduit) cada setmana per anar a conèixer alguns d'aquests repobladors. Persones que s'han instal·lat a pobles i masies durant la pandèmia. N'hi ha que han trobat casa mitjançant piulades del compte i d'altres han fet el pas per una altra via. També he volgut conèixer l'experiència i la visió de persones que van repoblar fa més temps, que ja han arrelat i han creat els seus projectes de vida al món rural. I persones que en van marxar i hi han tornat o que no n'han acabat de marxar mai, tot i no viure-hi sempre.

Però la cosa quedaria coixa si només ens fixéssim en els repobladors. En una migració interior com aquesta, la gent es desplaça del món urbà per anar a viure al món rural. Per tant, és imprescindible fixar-nos en com està aquest món rural en aquest punt. Per intentar aclarir-ho, he anat a visitar uns quants pobles per parlar amb persones que van al capdavant dels seus ajuntaments i gent que hi viu per tal de recollir les visions, problemàtiques i reptes d'aquest món rural.

Però, abans d'emprendre el recorregut pels pobles i conèixer la història d'aquests repobladors, cal contextualitzar el fenomen del despoblament rural i el seu impacte al món rural. Partim, doncs, fent set preguntes a Eduard Trepà i Gemma Estany, coordinadors tècnics de l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya.

Preguntes freqüents sobre des poblament i món rural

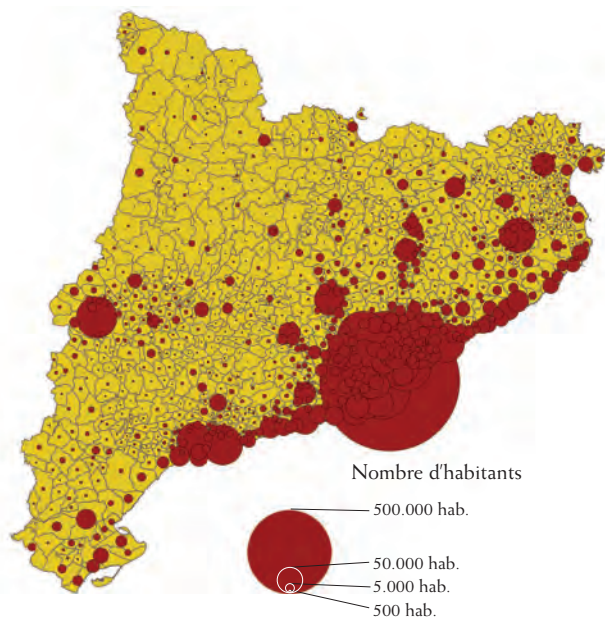
1. A Catalunya, quanta gent viu al món rural?

La distribució de la població a Catalunya queda molt clara quan veiem el mapa 1. La població es concentra, a grans trets, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, a la zona costanera i a les comarques de les capitals de província del país. De fet, sumant la població de les comarques metropolitanes i la de les capitals provincials¹ el 2019 tenien 5.552.421 habitants, el 72% de la població catalana. Si fem el mateix exercici amb la superfície d'aquestes comarques obtenim el resultat que el 72% de la població viu en el 14,45% de la superfície catalana. És a dir, que el 27,6% de la població que habita fora de les grans zones urbanes del país viu en el 85,5% del territori.

Aquestes dades ens donen una visió molt real del repartiment desequilibrat de la població de casa nostra, però encara es poden afinar una mica més per arribar a obtenir les dades de població rural. No existeix una definició de ruralitat acceptada unànimement i habitualment es calcula el que és rural i el que no ho és a partir dels indicadors de població i de densitat de població per arribar a obtenir un mapa aproximat de terri-

¹ La suma de la població i de la superfície del Barcelonès, el Maresme, el Baix Llobregat, el Vallès Oriental, el Vallès Occidental, el Segrià, el Tarragonès i el Gironès.

MAPA 1. La distribució de la població a Catalunya, 2019

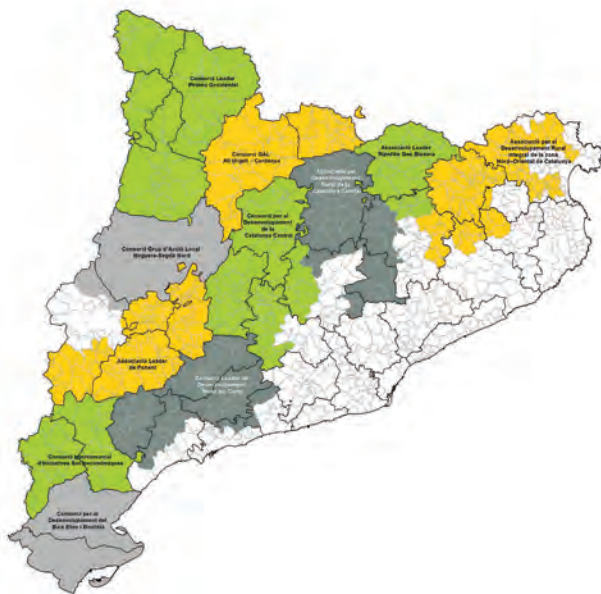
Font: elaboració pròpia a partir del padró d'habitants. Idescat.

toris rurals. Hi ha una infinitat d'estudis que defineixen la ruralitat catalana, espanyola i europea i, tot i tenir molts aspectes en comú, no es posen d'acord en indicadors i barems que cal utilitzar, principalment perquè el debat sobre què és rural i què no ho és, sobre on acaba la urbanitat i on comença la ruralitat, sobre si a la pràctica hi ha dues realitats territorials o una que es difumina en l'altra, és obert i en ple procés de canvi i evolució. Els matisos no són pocs i la línia entre una cosa i una altra no s'acaba de dibuixar, segurament perquè no es pot delimitar o simplement perquè no existeix. I perquè segurament delimitar la ruralitat només tenint en compte criteris demogràfics no acaba de dibuixar la realitat socioeconòmica i cultural d'aquests territoris.

Per ser més precisos sobre la població que viu al món rural a Catalunya ens hem de referir a la zona Leader² que defineix la Direcció General de Desenvolupament Rural del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, per donar sortida a una part de les ajudes que venen de la política agrària comuna (PAC) mitjançant el Programa de Desenvolupament Rural. Aquesta zonificació Leader a l'interior de Catalunya es fa mitjançant indicadors demogràfics, d'ocupació, d'atur, de distància a serveis, i divideix la ruralitat catalana en 11 grups d'acció local (GAL) (i dos GAL de pesca en zona costanera), com veiem al mapa 2. Segons aquesta zonifi-

² Més informació: <http://agricultura.gencat.cat/ca/ambits/desenvolupament-rural/programa-desenvolupament-rural/>

MAPA 2. Zona Leader de Catalunya, 2014-2020

Font: elaboració pròpia a partir del Programa de Desenvolupament Rural de Catalunya 2014-2020.

cació Leader de la ruralitat a Catalunya, el 10% de la població catalana (751.432 hab.), la rural, viu en el 75% del territori.

2. Quan comença i com ha estat el despoblament rural a Catalunya?

El concepte de despoblament rural es pot remuntar a la meitat del segle XVIII, quan comença la primera revolució industrial en l'àmbit europeu, però en aquesta introducció farem un mirador a les etapes de pèrdua poblacional que passen durant el segle XX i començaments del segle XXI. A la taula 1, extreta de l'*Atles de la nova ruralitat*, s'hi poden observar diferents períodes, però n'hi ha dos de molt marcats.

Entre els anys 1900 i 1950 Catalunya perd gairebé la meitat dels habitants que viuen en municipis de menys de 100 hab./km². Aquest procés, vinculat a la segona revolució industrial, va acompanyat d'un gran creixement poblacional i té uns efectes poc marcats en la població dependent de l'agricultura, en uns anys on rural i agrari es podien considerar sinònims. L'impacte de la Guerra Civil i la política autàrquica posterior retarden la industrialització del país i el consegüent èxode rural que pateix tot Europa uns anys abans.

No és fins a la dècada del 1950 que la forta industrialització, en general, i la mecanització del camp, en particular, provoquen un període de fort creixement demogràfic, fruit de la immigració d'altres llocs de l'Estat, i del despoblament de les

TAULA 1. Evolució històrica d'alguns indicadors de la ruralitat

	1900	1950	1975	2001	2008
Població total de Catalunya	1.966.382	3.240.313	5.663.121	6.361.365	7.364.038
Població resident en municipis de menys de 5.000 habitants	1.081.920	1.005.421	813.470	784.298	789.792
% població en municipis de menys de 5.000 habitants sobre la població total	55,0	31,0	14,4	12,3	10,7
Població resident en municipis de menys de 100 hab. per km ²	801.314	719.773	611.347	568.006	565.470
% població en municipis de menys de 100 hab./km ² sobre la població total	40,8	22,2	10,8	8,9	7,7
Població activa agrària (*)	336.600	328.382	145.119	69.287	65.708
% població activa agrària sobre població activa total	44,6	22,2	6,9	2,5	1,9

Font: *Atles de la nova ruralitat*. Fundació del Món Rural, 2009.

zones rurals, el gran èxode rural de la dècada del 1960. Com observem a la taula 1, entre els anys 1950 i 1975 Catalunya gairebé duplica la seva població i, en canvi, les zones densament poc poblades perden la meitat dels habitants. Paral·lelament els ocupats del camp cauen dràsticament a uns nivells que continuaran baixant fins a l'actualitat.

Entre aquest gran èxode rural de la dècada del 1960 i fins a la meitat dels anys 1990 s'encavalquen etapes de creixement positiu i negatiu del món rural però no es tornen a repetir grans migracions del camp a la ciutat. A partir d'aquest moment, l'activació econòmica posterior a la crisi dels primers anys 1990 produeix una arribada massiva d'immigració estrangera que farà augmentar la població catalana de manera considerable i també la rural. El 2008 Catalunya tenia 7.354.441 habitants i, segons el padró del mateix any, hi havia 1.097.441 habitants estrangers. Es pot observar al mapa 3 que pràcticament tots els municipis catalans experimenten creixement amb l'excepció de zones molt castigades pel despoblament com són el Prepirineu, la comarca de les Garrigues, el sud del Segrià i la Terra Alta.

El 2008 comença la gran crisi econòmica d'àmbit planetari que també afecta el creixement poblacional català urbà i rural. El període de creixement demogràfic viscut a començaments de segle XXI, principalment a causa de la gran onada immigratòria estrangera, s'atura i es capgira. Entre els anys 2008 i 2015, els anys en què la crisi econòmica té més impacte, el món rural perd gran part de la població que havia guanyat